

Liburuaren munduko sektoreak aldaketaren aurrean

Liburua, Gutenbergek XV. mendean inprenta asmatu zue- netik paperezko euskarri inprimatuan ezagutu duguna, uni- bertso digitalera ari da sartzen XXI. mende honen hasieran. Liburu elektronikoak gure artean zabaltzeko beharko duen abiadura gorabehera, badirudi aditu guztiak gauza batean ados daudela: liburu elektronikoaren agerpen eta hedapenak ez du atzera egingo. Berrikuntza teknologikoen, oraingoan ere, gizarte eta kultura alorreko aldaketa orokorrak eragin- go dituzte liburuaren munduan ere. Baina zer aldatuko da be- netan liburuaren inguruan? Nork pairatuko du gehien eredu aldaketa? Nola antolatuko dira hemendik aurrera liburugin- tzaren alorrean lanean diharduten sektoreak? Euskarazko li- buruak zer etorkizun izango du oihan digitalean?

Zenbaki honetako lehen bi artikuluen bitartez sarrera oro- kor eta gainbegiratzaileria eskaini diogu liburu elektronikoaren gaiari. Sarrera orokor horrekin batera, dena den, liburugin- tzaren esparruan lan egiten dutenei hitza ematea ezinbesteko- tzat jo dugu. Ondoren, gaiari buruzko ikuspuntu ezberdinak jaso eta biltze aldera, honako iritzi bilketa hau osatu dugu.

Asmo horrekin, ohiko liburuaren munduan jarduten duten sektore klasikoengana jo dugu iritzi eske, esparrua barrutik

ezagutzen dutenek aurrerantzean gertatuko diren aldaketei buruz egiten dituzten aurreikuspen eta balorazioak ezagutu nahian.

Galdeketa liburuaren esparruko lau sektore garrantzitsuri bidali diegu: argitaletxeak, liburu dendak, idazleak eta banatzaileak. Argi dezagun, batetik, iritzia eskatzera sektore horiek ordezkatzan dituzten elkarteengana jo dugula:

- Editoreen aldetik: Euskal Editoreen Elkarte eta Gremio de Editores de Euskadi - Euskadiko Editoreen Elkarte.
- Liburu denden aldetik: Gipuzkoako Liburu Denden Elkarte.
- Idazleen aldetik: Euskal Idazleen Elkarte.
- Banatzaileen aldetik: Cámara del Libro de Euskadi - Euskadiko Liburu Ganbara.

Bestalde, sektore bakoitzak berezko ezaugarriak dituela aintzat hartuta, ez dugu galdeketa bakarra prestatu guztientzat; aitzitik, sektore bakoitzari galdeketa egokitua prestatu diogu, bakoitzak bizi eta ezagutzen duen errealitatetik zuzenago erantzun ahal izan dezan, eta, horrela, irakurlea problematikaren ñabardura nagusietara hurbildu ahal izan dadin.¶

EUSKAL EDITOREEN ELKARTEA

Enpresa teknologikoak indar handiz ari dira sartzen liburugintzaren esparruan. Zer ondorio dakar horrek orain arte liburu ekoizpenaz arduratu diren argitaletxeentzat?

Zalantzarik gabe, liburuaren digitalizazioari buruzkoa da argitaletxeok hartu beharko dugun erabaki estrategikoenetarikoa bat. Nolanahi ere, eta aurrera baino lehen, bada alde zehatzetik argi uztea komeni den hainbat kontu:

I. Formatu digitalak errealitate dira, honez gero, baina prozesu luze, bizkor eta konplexu baten hastapenetan baizik ez gaude, bai edukien formatuei dagokienez, baita haiek irakurtzeko erabiliko diren euskarriei dagokienez ere. Iragarle ugari dabil hor barrena, baina zehatz-mehatz zer-nolako etorkizunerantz goazen ez dago, gaurkoz, argi esaterik.

II. Bi ikuspegi edo estrategia bereiztea komeni da kontu honetan, nahiz eta, funtsean, norabide bertsuan doazen bi bide izan: alor teknologikotik datozen ekimenetatik (Google-Books, adibide ezagunena aipatzearren) planteatzen ari dena (hasiera batean Estatu Batuetan, gero Europan ere) egile eskubiderik ez duten edota haien jabetza argi zehazterik ez dagoen liburuak digitalizatu eta *on line* erabiltzailearen «eskura jartzeko» sistema bat baizik ez da —oraingoz eta publikoki aitortutakoaren arabera bederen—. Besterik da, ordea, editoreok, aurrerantzean, gure liburuak merkaturatzeko garaian euskarri digitalari emango diogun —edo ez diogun— sarbideaz egin beharreko gogoeta estrategikoa, argitaletxearen negozio eredua zeharo baldintzatuko duena.

III. Digitalizazio prozesuaren gidaritzaren ardura liburugintzaren sektoreari eta, nagusiki, editoreoi dagokigu, bidean beharrezko —seguruenera ezinbesteko— gerta daitezkeen

lankidetza eta loturak kontuan izanik beti ere. Funtsezkoa da, beraz, liburugintzaren sektoreak prozesu horretan jarrera aktiboa erakustea, erabaki estrategikoak liburugintzaren sektorean dihardutenek har ditzaten, eta ez sektore horretatik kanpo (eta, nahita edo nahi gabe, aurka) dauden bestelako sektore teknologiko-komertzialak. Bide horretan, hiru zutabe nagusi ikusten ditugu, arreta osoz indartu beharrekoak:

- a. Edizio digitalean, paperezkoan bezala, jabetza intelektualaren zaintzak izan behar du oinarri nagusia, berau baita liburugintzaren balio-katearen euskarri nagusia. Hein berean, liburuaren sorkuntzan eta edizioan parte hartzen duten eragile guztien jabetza zehatzak zaindu behar dira.
- b. Liburu elektronikoaren prezioen politika zehazteak editoreen eginkizuna izan behar du, paperezko libururako Espainiako Estatuan indarrean dagoen prezio finkoaren irizpidearen arabera.
- c. Liburuaren balio-kate osoaren trinkotasuna aro digitalean ere bermatze aldera, edizioarekin guztiz lotuta dagoen liburugintzaren sare komertzialak (liburu-dendak, banatzaileak...) leku nahikorik izan behar du datozen prozesu berrietan.

IV. Liburugintzaren baitako nahiz kanpoko ahotsetan, adostasun zabala dago, gurean zein nazioarteko foroetan, liburuaren euskarri ezberdinen arteko bizikidetzaz. Hori horrela izan dadin, ordea, bada ezinbesteko baldintza bat, hasiera-hasieratik kontuan hartu beharrekoa: liburuaren balio-katearen baitan, eta ez kanpoan, kokatu behar dira erabakigune estrategiko nagusiak, eta, horretarako, bi baldintza bete beharko ditu, gure ustez, aro digitalera eramango gaituen prozesuak, liburugintzari dagokionez:

- a. Lege-araudi nahikoez babestea, alor digitalean ere, liburugintzaren balio-katean parte hartzen duten sortzaile eta eragileen jabetza intelektualaren eskubideak eta lehia-kortasun industrial zein komertzialaren leialtasuna.

- b. Sektoreak, oro har, aitzindaritzza bereganatu behar du, ez soilik —eta ez nagusiki— lege-araudien babesari esker, baizik eta indarrak batuz, lankidetzaz sistema eraginkorrak mamituz eta kultur industria den aldetik dagozkion helburu eta estrategiak finkatuz.

Liburu elektronikoaren agerpenak zertan aldatzen ditu editorearen funtzio klasikoak (hau da, liburuak aurkitu, hautatu, zabaldu eta sustatzea)? Nola eragiten die produktuaren kalitateari eta sinesgarritasunari?

Digitalizazio prozesuak aldaketa sakonak ekarriko ditu argitalpen prozesuan. Liburu digitalak edukien kontzepzio berria dakar, kasu askotan, eta horrek ekoizpen prozesuan ere aldaketak eragiten ditu. Lehenik eta behin, editoreak mundu digitala ondo ezagutu eta ulertu beharko du, eta horretarako funtsezkoak izango dira etengabeko prestakuntza eta birgaitzea, sakoneko —eta, hemendik aurrera, amaierarik gabeko— berrikuntza baten ikuspegian.

Funtzio batzuek, berez, nahiko gertutik jarraituko diote paperezko edizioak finkaturiko moldeari (testuen aukeraketa eta zaintzari dagozkienak, batez ere), beste batzuk, ordea, ekoizpen digitalaren ikuspegiak osatu edota sortu beharko dira (liburuaren itxurari dagozkionak, bereziki). Zabalakunde eta sustapenari dagokienez, berriz, logika guztiz berezkoa duen unibertso baten aurrean gaude; beraz, zeharo indartu beharko da logika horren baitako bideen erabilera (web guneak, sare sozialak, web 2.0 baliabideak...), baina ez soilik liburu digitalari begira, edozein euskarrirako liburu eta edukiei begira baizik.

Kalitateari eta, beraz, sinesgarritasunari dagokienez, paperezko liburugintzan gertatzen denaren bidetik etorriko dira urak aurrerantzean ere: kalitate eta sinesgarritasunaren giltza sortzailearen eta editorearen konpromisoaren baitako balio bat da, eta konpromiso horren eragingarritasunaren araberakoak izango dira emaitzak, unibertso digitalean ere.

Nola antolatu beharko da argitalgintza paperezko edizioaren eta edizio digitalaren artean? Nola integra daitezke bi edizio motak?

Bizikidetzan hori gauzatzen den kasuetan (euskarrien arteko bizikidetzan tinkoen sinisten dugunok ere ez baitugu automatiko eta ezinbestekotzat jotzen bizikidetzan hori kasu guztietan), bi estrategia aurreikus daitezke, gaur gauden puntu honetatik (futuurologia arriskutsuetan erori gabe): al-dibereko edizioa edota ondoz ondokoa (kasu honetan, suposatzekoa da paperezkoa izango litzatekeela lehendabizikoa, eta elektronikoa hurrengoa). Bide baten edo bestearen aldeko apustua erabakitzeke unean, aldagai konplexu ugari haztatu beharko ditu editoreak (obra mota, bataren zein bestearen sare komertzialen egokitasuna, unea, obra zehatz bakoitzaren balizko eroslearen kontsumo-ohiturak...). Ondoz ondoko edizioaren hipotesian, era berean, bataren eta bestearen arteko tartea zehaztu beharko du editoreak, gorago aipaturikoen tankerako irizpideen arabera. Ugari dira aukerak: mutur batean, tarte laburra uztea (paperezko liburuari lehen aukera eskaintzea aste batzuetan zehar, eta, paperezko liburuak bizirik dirauelarik, edizio elektronikoa merkaturatzea); beste muturrean, tarte luzea uztea (paperezko liburuaren ibilaldia amaitutzat jo daitekeenean edizio elektronikoa merkaturatzea, erabateko deskatalogazioa saihesteko).

Bi edizioen arteko integrazioari dagokionez, berriz, eta POD (*print on demand*) sistemak oraingoz alde batera utzita (ez baitugu uste galdera integrazio mota horri buruzkoa denik), teknologiaren esparrutik etorri beharko duten aukerak etengabeaz aztertu beharko ditu editoreak, ekoizpen prozesuan baliabideak eta sistemak optimizatze aldera. Oraingoz, eta ekoizpenaren ikuspegitik begiratuta beti ere, digitalizazioak prozesu osagarri bat erantsi du, baldar xamarra, oraindik ere, hipotesirik onenean (paperezko liburuaren maketa digitaletik abiatutako digitalizazioa), eta oso baldarra hipotesirik txarrean (liburua eskanneretik pasatu beharra baldin badago).

Era berean, liburu elektronikoaren segurtasunaz gaur egun eskaintzen zaizkigun sistemak hobetu eta, seguru asko, merkeagotuko dira etorkizunean, eta beste hainbeste gerta liteke edizio digitalen zabalkunderako eraturiko plata-forma edo sareei dagokienez, eta aldagai horiek ere izango dute zerikusirik editoreak alor hauetan hartu beharko dituen erabakietan.

Zer gerta daiteke liburuaren prezioarekin? Zer, liburugintzaren finantziazioarekin? Zer, negozio ereduarekin? Liburu digitalaren alorrari dagokionez, bertako enpresa editoreek asoziatzera joko dute, kanpokoekin asoziatuko dira, sozio teknologikoren batekin bat egingo dute...?

- *Liburuaren prezioaz*: gorago esan dugunaren arabera, gure ustez editorea da, nagusiki, edizio elektronikoaren prezioa erabaki beharko duena. Hala ere, eta arinegi eta funts zehatzik gabe azken garai honetan plazaratu diren hainbat iritziren aurka, liburu digitalaren prezioa ez da, inondik inora, hor barrena barreiatu nahi izan den operazio matematiko xinpletik ateratzen: liburu digitalaren prezioa = paperezko liburuaren prezioa – inprimatze eta banakuntza kostuak. Izan ere, edizio elektronikoak izango ditu ekoizpen eta banakuntza koste berriak, eta ez, hain zuzen ere, txikiak, mundu mailako informazio eta komunikazio sareetarako mamitu beharreko egokitzapenen kosteak ez aipatzeagatik.

Prezioari dagokionez, beraz, bi kontu azpimarratuko genituzke, gaur egungo ikuspegitik: a) paperezko liburuaren prezioetik abiatzen ez den logika berezkoa erabili beharko du editoreak edizio digitalaren prezioa finkatzerakoan; b) prezio finkoa helburu delarik, guztiz onuragarria izango litzaiteke aginte publikoen eta sektorearen arteko (eta sektorearen baitako) adostasunez jokatzea, bai liburuaren balio-kate osoaren bideragarritasunaren defentsan, baita lehiakortasun leialarenean ere.

- *Liburugintzaren finantziazioaz*: aurreko puntuan aipatutakoaren bidetik, liburugintzaren sektoreak estrategia ausart

eragingarriak mamitu beharko ditu (besteak beste —baina agian nagusiki—, errentagarritasun ratioak birdefinituz: hau da, kultur industria eraberritu bat eraikiz), liburuaren balio-kate osoaren iraunkortasuna bermatze aldera. Horri ekiteko garaian, begien aurrean zabaltzen ari zaigun paisaia berriaren bi ezaugarri garrantzitsu hartu beharko dira kontuan: a) bi edizio moten arteko bizikidetzak ekoizpen, zabalkunde eta sustapen sistema ugariren arteko bizikidetzak dakar; sektorearen —eta, bereziki, editoreen— esku geratuko da ugaritasun horren kudeaketa eragingarria; b) izugarri ugalduko da, sare eta sistema guztietan, eragileen kopurua (eta, jakina, nolakotasuna) eta informazioa (honetatik uholdea ere aurreikus daiteke liburuaren kosmosean ere); sektorearen baitako adostasunez eta aginte publikoekiko lankidetzan saihestu beharko da berez aukera diren horien mehatxuzko ifrentzua.

- *Negozio ereduaz*: dakigunetik (eta gauden tokitik ikusten dugunetik) harago arinki ez joatearren, zera esan dezagun: liburuaren balio-kate osoak, norik bere neurrian, egokitu beharko du negozio eredu, baina argitaletxei dagokienez, seguruenera, edukien kudeaketarantz aldarazi beharko da, pixkanaka, beren ardatz industrialak, produktu fisikoaren ekoizpena bizikidetzazko (eta ez eskusibazko) neurriei egokituz.

- *Editoreen arteko asoziazioez*: galderak aipatzen dituen guztiak dira, jakina, posible planteamendu teoriko soil batean. Euskarazko liburugintzaren ikuspegitik zer den posible eta zer desiragarria, ordea, gogoeta sakon baten bidetik etorriko da. Gogoeta hori sektorearen baitan gauzatu beharko da, nola ez, baina garrantzitsua litzateke, era berean, Kulturaren Euskal Planaren baitako egituretan ere mamitzea, ez baitugu ahaztu behar aginte publikoek babesturiko argitalgintza batez ari garela euskarazko liburugintzaz ari garenean.

Zertan eragingo dio liburu elektronikoak euskarazko liburuaren argitalgintzari?

Euskarazko liburugintzak «abentura» gutxitarako tartea du. Paperean argitaratzen diren liburuaren kopurua 1.500en

inguruan egonkortu bada ere (beherakako joeraz) azken urteotan, batez besteko tiradak oso murrizak dira, eta, krisiari eragotz dakizkiokeenak alde batera utzita ere, gero eta zailagoa da euskarazko liburuarentzat harrera egokia lortzea merkatuan. Azken ondorioa: oso errentagarritasun tarte urri batez ari da lanean euskarazko liburugintzaren sektorea. Beraz, eta edizio digitalak paperezko edizioaren tirada murriztuko balu bihar edo etzi, aurreikustekoa litzateke berez meharra den errentagarritasun tarte hori meharragotzea, akaso sektorearen —edo sektorearen zati handi baten— bideragarritasuna kolokan jartzeraino. Zuhur jokatu beharko du sektoreak, beraz, eta garaiz heldu beharko die egituren eta prozesuen doitzete eta egokitzeari, negozio eredu berrien bidean.

Alor honetan, eta euskal liburugintzaren esparruan esku-menik duten aginte publikoekiko lankidetzari dagokionez, tentu handiz neurtu beharko da aro digitalaren eragina gure kultur industriaren eremuan, laguntza publikoak ere errealitate berriei arian-arian egokitze aldera.¶

GREMIO DE EDITORES DE EUSKADI EUSKADIKO EDITOREEN ELKARTEA

Enpresa teknologikoak indar handiz ari dira sartzen liburugin-tzaren esparruan. Zer ondorio dakar horrek orain arte liburu ekoizpenaz arduratu diren argitaletxeentzat?

Argitaletxeok hamabost urte baino gehiago daramatzagu sistema digitalak erabiliz paper euskarriko liburuak ekoizte-ko; horrenbestez, teknologia berriak erabiltzera ohituak gau-de. Bestalde, kontuan hartu behar dugu argitaletxe batzuek —esate baterako, zuzenbide liburuak, lege katalogoak, epaiak, entziklopediak, enpresa kudeaketa eta abarri buruzko libu-ruak argitaratzen dituztenak— negozioaren %80 Interneten bidez egiten dutela. Gainera, ANELEk (Asociación Nacional de Editores de libros y material de enseñanza) Espainiako Estatuan 2008-09 ikasturtean egin berri duen ikerketa baten arabera, testuliburuaren %30ek inprimaketa digitala izan zuen. Zuzenbide, lege, hezkuntza... alorreko edukia duten liburuak argitaratzen ez dituzten beste argitaletxe batzuk ere ari dira beren literatur liburuak euskarri digitalean eskaintzen, nahiz eta oraindik ere «tentu handiz» egin, liburu mota horren irakurleek ez baitute oraindik euskarri digitala eskatzen. Eskari hori areagotuz doan heinean, argitaletxeok merkatuaren premiak zainduko ditugu. Nahiz eta liburu elektronikoari egokitu beharko gatzazkion, egokitzapen horrek sarritan enpresa teknologikoekin bat eginda izan beharko du, baina beti ere argitaratzaileek edukien kontrolari eutsiz.

Liburu elektronikoaren agerpenak zertan aldatzen ditu editorea-ren funtzio klasikoak (hau da, liburuak aurkitu, hautatu, zabaldu eta sustatzea)? Nola eragiten die produktuaren kalitateari eta sinesgarritasunari?

Ez dugu uste editorearen funtzioak —originalak aurkitzea, egileekin harremanak edukitzea...— asko aldatuko direnik.

Argitaletxeen funtzioek, «liburu onen» sorkuntza, hautaketa eta sustapenari dagokienez, funtsezko izaten jarraituko dute egileen ikuspuntutik, beren liburuak argitaratu eta irakurleengana eramaten laguntzeko gai izango diren profesionalak bilatzen baitituzte. Eta gauza bera gertatuko da *liburu elektronikoetan espezializatutako liburu denda* eta *liburutegi digitalekin*; izan ere, edukien eskuragarritasuna gero eta harriarriagoa den une honetan, are premiazkoagoa da horiek antolatu eta merkaturatuko dituen sarbide-puntu bakarretik hautatu eta aurkezteko eta irakurleei aholkuak emateko gai izatea. Azkenik, *datu base bibliografikoak* beti izango dira beharrezkoak liburuaren kate osoari eta azken erabiltzaileari liburu elektronikoen katalogo zehatz eta neutralak eskaini ahal izateko, metadatu esanguratsu guztiekin.

Azter dezagun, ondoren, *liburu elektronikoaren katea*, eta bertan agertzen diren funtzio nagusiak.

Digitalizazioak funtzio berrien agerpena dakar. Funtzio horiek, azken buruan, liburu inprimatuaren katetik liburu digitalaren katera lekualdatzen diren ohiko funtzioen egokitzapena dira.

Bitartekariak desagertzen ez diren arren, idazlanen digitalizazioak eginkizun berriak eskatzen ditu: azken buruan, ohiko liburuaren katean dagoeneko badauden funtzioak sektore digitalera lekualdatzen direla esan nahi du horrek.

- *Bihurketa eta digitalizazio zerbitzuen hornitzaileak* behar dira liburu elektronikoen artxiboak landu ditzaten, bai pape-retik (eskaneatzea eta OCR) bai DTP artxiboetatik abiatuta.

- *E-handizkariak* beharrezkoak dira, liburu inprimatuaren kateko handizkariak bezalaxe, argitaletxeen izenean negozioia dezaten horien katalogo zabaletatik saltzeko eta sustatzeko liburu elektronikoak hautatu dituzten liburu dendekin.

- *E-banatzailak* ere beharrezkoak dira, liburu elektronikoen artxibo eta metadatu biltegi digital zerbitzuak eskaintzeko, txikizkako kanalei eta liburu denda digitalei me-

tadatuak eskaintzeko eta azken erabiltzaileei egile eskubideen babesa bermatuko duten eskubide digitalak kudeatzeko sistema teknikoei (DRM) lotutako liburu digitalen artxiboak emateko. Horixe da, agian, kate honetako funtzio berri eta teknologikoena. Kate inprimatuko banatzaileen funtzioaren baliokidea da, baina kasu honetan liburuak zuzenean igarotzen dira biltegi digitaletik irakurlearengana.

- *Eragile teknologikoek* ere funtsezko zeregina beteko dute, irakurketa-software, DRM teknologia eta irakurgailu digitalen hornitzaile modura.

Eragile bakar batek hainbat funtzio bete ditzake liburu digitalaren katean, eta badira funtzioak eragile ohikoek zein berriek bete ditzaketenak.

- E-banatzailearen eta e-handizkariaren funtzioak eragile berean bat datoz sarritan: horixe da merkatu estatubatuarrean *aggregator* (agregadore) izenez ezagutzen dena. E-banatzaileek, maiz, bihurketa digital zerbitzua eskaintzen dute. Agregadore batzuek ere liburu elektronikoak zuzenean saltzen dituzte, ohiko liburu denden saltokietan ez ezik, baita beren berezko liburu dendan ere.

- Editoreek edo editore taldeek e-banatzaile eta e-handizkari gisa ere jardun dezakete, eta argitalpen digitalak zuzenean saltzeko webgunea ere eduki dezakete.

- Ohiko inprimategiak ere ari zaizkie eskaintzen editore eta e-banatzaileei edukiak egituratzeko (XMLn) eta liburu elektronikoak hainbat formatutan sortzeko bihurketa zerbitzuak.

- Ohiko liburu dendeak liburu elektronikoak salduko dituzte beren webguneetatik liburu inprimatuekin batera, eta handienek beren berezko agregazio zerbitzu bilakatu ahal izango dute —edo bilakatzen saiatuko dira, bederen—.

Banaketa katean, gainera, eragile berriak agertzen ari dira, azken erabiltzaileari begira betetzen duten zeregin garrantzitsuari esker:

- Atari bilatzaileak (Google batik bat): «barne bilaketarako» teknologien bitartez liburuak hautatzeko lanabes berriak eskaintzen dituzte.

- Interneteko eragile soilak (Amazon batez ere, baina baita beste online denda mota batzuk ere): liburu elektronikoen berezko liburu dendak garatzen ari dira.

- Sakelakoen operadoreak edo Interneterako sarbide hornitzaileak.

Eragile berri horiek guztiak liburu digitalaren katean pixkanaka gora egiten saiatuko dira, eta baita zeharkako zerbitzu edo produktu teknologikoak eskaintzen ere, liburu elektronikoen irakurgailuak edo irakurketa-softwarea kasu.

Nola antolatu beharko da argitalgintza paperezko edizioaren eta edizio digitalaren artean? Nola integra daitezke bi edizio motak?

Argitaratzaileon aburuz, paperezko edizioa eta edizio digitala oraindik urte dezentetan egongo dira elkarrekin merkatuan. Horrelaxe ari da gertatzen AEBetan, alor honetan aurreratuen den herrialdean: Estatu Batuetako argitaratzaileen elkarteak argitaratutako datuen arabera, 2008an liburu digitalen salmentak ez zuen merkatu osoaren %20 gainditu; eta egindako aurreikuspenen arabera, 2020an %40-50era iritsiko da.

Zer gerta daiteke liburuaren prezioarekin? Zer, liburugintzaren finantziazioarekin? Zer, negozio ereduarekin? Liburu digitalaren alorrari dagokionez, bertako enpresa editoreek asoziatzera joko dute, kanpokoekin asoziatuko dira, sozio teknologikoren batekin bat egingo dute...?

Hasiera batean, liburu digitalaren salneurria merkeagoa da paperezkoarena baino. Hala ere, badu eragozpen bat, irakurleak irakurgailua erosi behar baitu; egia da, orobat, tresna horren prezioa ziur aski jaitsi egingo dela denboraren poderioz. Irakurgailuen hornitzaileek «inposatuko» liguketen hori, dena den, argitaratzaileoi eragiten digun arazo bilakatzen da. Argitaratzaileen arteko asoziazioei buruz, urte asko dira «baterako argitalpenak» egiten direla, eta jarraituko dira egiten, hornitzaile teknologikoekin lankidetzan hitzarmen zabalak egingo diren bezalaxe.

Jakina, enpresa teknologiko handiek «eduki hornitzaileak» xurgatzeko arriskuak hor daude. «Negozio eredu» aldaketak datozenean, une honetan gertatzen den bezala, enpresa argitaratzaileak eta bestelako batzuk ez dira egokituko eta desagertzeko arriskuan egongo dira. Baina konfiantza osoa dugu egoera berrira egokitzen asmatuko duten argitaratzaile onen lan profesional txukunean.

Argitaratzaileok datorkigun aro berrira egokitzen ari garela frogatzen duen proba bat honako hau da: gure Federación de Gremios de Editores elkarteak (FGEE) Espainiako Biblioteka Nazionalarekin sinatu duen hitzarmena. Industria Ministerioak partzialki diruz lagundutako egitasmo hori 2008ko azaroan sinatu eta 2009ko maiatzean berretsi zen. Hau da helburu: liburutegi digitalen testuinguruan, egile eskubideei lotutako eduki digitalen integrazio eredu baten analisi, definizio, abian jartze eta hedapenari helduko dion ezagutza zentro egonkor bat sortzea. Egitasmoa dagoeneko abian da, eta lehen hilabete gutxi hauetan 50 argitaletxe baino gehiago bertakotu ditu...

Zertan eragingo dio liburu elektronikoak euskarazko liburuen argitalgintzari?

Hasiera batean, ez dugu uste arazoa ekoizpen gaitasuna izango denik, ezta teknologikoa edo edukien ingurukoa ere; izan ere, teknologiaren aurrerapenak gero eta eskuragarriagoak bihurtuko dira erronka berriak bide onetik eramanez ahal ditzaketan argitaletxe egiturentzat, egile eta diseinatzaileen kalitate hoberekin batera. Baina bada, egia esan, kontuan hartzeko moduko mehatxu bat: sarean norbait izatea garrantzitsua da oso, euskaraz argitaratzen duten argitaletxeen edukiak identifikatu ahal izan daitezela, horietaraino iritsi ahal izan dadila. Egungo ohiko liburugintzan, hau da, paperezkoan, liburu denden bitartez egiten den eskaintza mugatua da eta, gainera, liburu dendan zer lekutan kokatuta dagoen oso garrantzitsua izatera iritsi daiteke. Esparru digitalean, al-diz, eskaintza itzela izango da, hasiera batean liburu digitalak

amaierarik ez duen bizitza izango du, ebooka esportatu ahal izango da edo *print on demand* sistemaren bidez inprimatu ahal izango da. Horregatik guztiagatik, euskarazko liburua galdu egin liteke oihan horretan. Horrenbestez, euskarazko liburuari datorkiona ez da hainbeste argitalpen modu berri batera egokitzea, baizik eta euskarazko edukiak ongi identifikatuko dituzten agregadoreak garatzea eta eduki horiek erraz eskuratzeko ahalmena edukitzea bilatzaileen, webgune espezializatuen, bilatzailetan egindako sustapenaren eta abarren bitartez.

Gure ustez, euskarazko liburuak bi euskarritan —paperezkoan zein digitalean— biziko dira elkarrekin. Baina, une honetan tiradari dagokionez kopuru kritikotan gaudela aintzat hartuz, bizikidetza horren ondorioz paperezko liburuen kopurua jaitsi egingo da, eta liburu elektronikoarekin bezero berriak erakartzea lortzen ez bada, euskarazko liburuaren lekua jaitsi egingo da merkatuan eta zenbait kasutan ezin iraunezko egoerara iritsiko da.¶

[Xabier Eizagirrek euskaratua]

GIPUZKOAKO LIBURU DENDEN ELKARTEA

Liburu denda birtualak ugaltzen ari dira Interneten. Nola eragiten die horrek ohiko liburu dendei?

Liburu denda birtualen fenomenoak ez da berria, urte batzuk daramatzate ugaritzen Interneten eta beraien zerbitzuak eskaintzen. Liburu saltzaileak ohituta gaude merkatuak jasaten dituen aldaketetara egokitzen eta asko dira Internetek eskaintzen dituen aukerez baliatzen diren liburu dendak.

Orokorrean, Internetek ekonomia, gizarte eta kultur arlo guztietan izan du eragina, eta nola ez, liburu dendak ez dira eragin horretatik kanpo gelditu. Halere, liburu saltzaileok ez dugu Internet arrisku bat bezala ikusi behar, alde batera utzi ezin dugun aukera bezala baizik. Merkatu berriak irekitzeko aukera, jende gehiagorengana iristeko aukera. Internetek eskaintzen digun aukera horrek arlo ezberdinetan baldintzatuko du liburu denden egoera.

Alde batetik, eragin ekonomikoa ukazina da. Saretik kanpo gelditzen diren liburu dendek merkatuaren zati bat gal dezakete. Teknologia berrien erabilzaile nagusiak gazteak dira, eta, beraz, etorkizuna neurri handi batean Interneten izango da, baina ez osotasunean. Betiko liburu dendak ez dira desagertuko. Liburu dendek integratu egin behar dugu gure baitan denda birtuala eta horrela bi erantzun eman, hurbiltasunezkoa (momentu honetan ematen ari garena jandak) eta mundu zabalean sarearen bidez.

Internet, liburu denda birtualak eta sortzen ari diren sare guztiak, orokorrean, bai liburu dendentzat eta baita irakurleentzat ere mundu berri bat ireki edo, hobeki esanda, gerturatzeko dute. Momentu honetan, Interneti esker, ia mundu

osoko edozein liburu eskuragarri dugu. Liburu dendek, gure kontaktuei esker, katalogoz kanpo, bigarren eskuko edota ahaztuta zeuden liburu arraroak eskuratzeko aukera dugu. Bezeroei eskain diezaiekegun zerbitzua askoz handiagoa da. Momentu honetan gure esku dagoen liburu katalogoa eta informazio kopurua pentsaezina zen orain dela urte batzuk. Eta horretaz guztiaz baliatu behar dugu liburu dendok.

Zer zerbitzu eskain dezake herriko edo auzoko liburu dendak, bezeroaren arreta gorde edo pizteko? Nola egin diezaiekete aurre erabat birtualak diren liburu dendei?

Auzoko liburu dendek beraien potentzialtasunak landu behar dituzte, bere alderdi onak garatu. Liburu-denda kate handiak eta batez ere superfizie handiak nahiko inpersonalak dira jadanik, baina auzoko liburu dendak edo ohiko liburu dendak ez. Liburu denda horiek eskaintzen duten hurbiltasuna, giza harremanak, liburu saltzaile eta irakurlearen arteko elkarrizketak eta galdera eta gomendioak, ezin dira galdu. Ez bakarrik liburu saltzaileen ikuspegitik, baizik eta gizarte baten ikuspegitik ere ezin diogu Interneti gure harremanen motor bakarra izaten utzi. Esan bezala, Internetetik gauza onak hartu behar ditugu eta hain onak ez direnak baztertzen saiatu.

Gure bezeroa ondo ezagutzea oso garrantzitsua da, eta hori harreman pertsonal batekin lortzen da soilik. Gure inguruko bezeroak ezagututa, jakin izango dugu zer eskaini, zein liburu izan gure dendetan, bezeroari, «bere liburu denda» dagoenaren sentimendua suspertuz, eroso sentiarazi. Gure bezeroak zeren bila dabiltzan jakin behar dugu. Bezeroa fidelizatu egin behar dugu. Horrek, era batean, liburu dendaren espezializazio bat suposatuko luke, ez materia batean edo batzuetan, bezero mailan baizik, horien nahi eta beharrak aintzat hartuz. Azken finean, Interneten ez dira bakarrik liburuak saltzen, denetarik saltzen da, eta gertutasun hori, bezeroaren beharrak ezagutzea eta era berdinean zerbitzu orokorrako bat eskaintzea, komertzio guztien zere-

gina izango da hurrengo urteetan. Internetetik bidaiak, aldizkariak, arropa, tresna elektronikoak eta abar eskaintzen dira aspalditik, eta gauza horiek guztiak eskaintzen dituzten dendak edo aldizkariak ez dira desagertu, baina bai beraien negozioak egokitu.

Horretaz gain, liburu denda baten espezializazioa (kasu honetan zenbait materiatan) gero eta garrantzi handiagoa izaten hasi da. Gure hirietan materia batean erreferente bihurtzearen garrantzia gero eta handiagoa da. Liburu dendaren izena erreferente izatea medikuntza liburuetan, haur eta gazte literaturan, edo ekonomia liburuetan.

Bukatzeko, ohiko liburu dendek agian beste zerbait eskaini behar izango dute etorkizunean, negozioari plus bat emango diona. Jendea erakartzeko formula berriak eta agian iraganean funtzionatu zuten formula zaharrak ere. Jendeak literaturari buruz hitz egiteko guneak sortuz, liburuaren inguruan haurrentzat jarduerak prestatuz..., beti ere, lehen esandako bezeroekiko gertutasun hori landuz eta potentziatuz. Eta, nola ez, teknologia berrien inguruan azpiegitura on bat eraikiz: bezeroek erabil ditzaketen terminalak jarritz, foroak sortuz eta landuz...

Esan bezala, teknologia berriek ez digute beldurra sortu behar, jakin-nahia eta hobetzeko nahia baizik.

Nola integratu dezake ohiko liburu dendak liburu digitalen eskaintza (*print on demand*, datu-base handi baterako sarrera...)?

Edozein berrikuntzak lehenbiziko urteetan jakin-nahia sortzen du bezeroen artean. Bigarren fase batean eskaintza horren garapen bat gertatzen da, baina gero merkatuaren orekatze bat etortzen da. Zaila da jakitea nolako harrera izango duten liburu digitalek irakurleen artean, baina argitaletxeek egin dituzten azterketen arabera eta gaur egungo bezeroek teknologia berrien aurrean duten jarrera ikusita, badirudi ildo horretatik joango dela liburu digitalen joera.

Argitaletxeak beraien fondoak jadanik digitalizatzen ari dira eta udazken honetatik aurrera espero da kalera atera-

tzea. Liburuen digitalizazioak eta komertzializazioak zenbait beldur dakarte beraiekin. Alde batetik, pirateriaren beldurra. Musikarekin gertatzen ari dena saihesteko, argitaletxeak beraien edukietan neurri berriak jartzen saiatzen ari dira. Baina argitaletxeek ere beste arazo bat dute: liburu berri bat merkatura ateratzean, zaila izango da jakiten zenbat ale atera behar dituzten paperezko formatuan ; hots, zenbaterainoko eragina izango du liburu digitalen eskaerak paperezko liburuen merkaturatua? Beraiek ere ez dakite, nahiz eta izankidetasun bat izango dutela pentsatzen duten.

Galdera horiek pista bat ematen digute. Bi formatuentzat merkaturatua izango da, bai paperezko liburuentzat baita liburu digitalentzat ere. Eta ohiko liburu dende bi merkaturatuetan lan egin beharko dute, liburuak bi formatuetan eskaini. Horretarako, liburu dende beraien egitura egokitu beharko dute. Liburu digitalen euskarria —hau da, liburu elektronikoa bera— saltzeaz gain, edukiak ere saldu nahi badituzte, liburu denden itxura bera aldatu beharko dute. Lehen esan dudana bezala, liburu denden bezeroek eskuragarri izango dituzten terminallak jarritz, Interneten dauden datu base handietan sartzeko, nobedadeen informazioa jasotzeko, eta, nola ez, horretaz guztiaz aholkatuko digun ondo prestaturiko pertsonala.

Hala ere, papera ez da desagertuko. Asko gara paperezko formatuan irakurtzen ohituta gaudenak eta plazer horri uko egin ezingo diogunak. Orain dela gutxi egindako zenbait azterketaren arabera, gainera, paperaren aurrean lortzen den kontzentrazioa ez da pantaila baten aurrean lortzen. Dena dela, esan bezala, liburu dende bezeroen bi eskaerei aurre egin beharko diete. Eta horretarako beharrezkoa izango da liburu denden egokitze hori, baina baita ere liburu saltzaileen prestakuntza egoki bat. Teknologia berrietan intzidituz.

Nola eragingo dio liburu elektronikoa euskarazko liburuek liburu denden presentzia eta lekuari?

Denok dakigu zein den gaur egun euskal literaturaren eta liburgintzaren egoera. Ziur aski, gaur egun inoiz ez bezala

publikatu eta idazten da euskaraz, baina euskara eta euskal literatura maitatzen dugunontzat egoera horrek ez du gure nahia asetzen. Euskal literaturaren merkatua oso finkatuta dago eta oso zaila da hortik kanpo zabaltzea. Merkatua horrela izanda, liburu dendek euskarazko liburuei eskaintzen dieten lekua oso mugatua izaten da.

Euskarazko liburuentzat aukera ezin hobea irekitzen da momentu honetan. Egia esanda, edozein edukirentzat irekitzen den garaia da ezin hobea. Ez bakarrik liburu elektronikoei esker, baizik eta sareak eskaintzen dituen erraztasunei esker. Liburu elektronikoa paperezko formatuaren osagarria izango da. Baina euskal liburuaren arazoa identifikazio arazoa izango da. Mundu erraldoi baten barnean sartuko gara eta mundu horretan euskal liburua ikustea izango da arazoa. Hau da, erosleak nola iritsiko diren produktu horietara, sare infinitu horretan euskal liburuetaraino iristea izango da erronka. Edo beste era batera esanda, bezeroei liburuetaraino iriste lan hori nolabait erraztu egin beharko diegu, sarearen itsaso zabalean gal ez daitezen.

Hori guztia horrela izanda, liburu denda bakoitzak zenbat leku eskaintzen dien euskarazko liburuei, azken finean, dendaren jabearen edo kudeatzailearen erabakia besterik ez da izango. Baina argi dagoena zera da: liburu elektronikoak liburu dendak handitu egingo ditu, edukiak ugaltu, eskaintza biderkatu.¶

EUSKAL IDAZLEEN ELKARTEA

Liburu elektronikoaren agerpenak zerbaitetan aldatzen al du egileak obrarekiko duen erlazioa? Zertan eragiten dio, bereziki, sorkuntza prozesuari, idazkerari?

Idazlearen ikuspuntutik liburuaren ardatza testua bada ere, orain arteko kodize-liburuari buruz argitaldariak esango luke liburua bera dela zabaltzen dena eta, ondorioz, idazleaz gain, editorea, maketatzailea, diseinatzailea, inprimategi lanak egiten dituen edota sustapenerako ekintzez arduratzen dena ere liburuaren osagarriak (egileak, nolabait esanda...) badirela.

Liburu elektronikoarekin batera ohiko euskarria aldatzean, beraz, aurreko guztia birmoldatuko da ezinbestean, eta egiletza, funtsean, idazlearengan geratuko da nabarmen. Garai batean kopistak desagertu ziren moduan, adibidez, Goetheren idazkariari maisuaren idazle ospetsuaren izaeratik zerbait zor bazitzaion ere, inprimategiaren hedakuntzak hori guztia errotik aldatu zuen bezala, datorren liburu elektronikoak egileak obrarekiko izango duen harremana aldaraziko du zeharo. Hortaz, edukiak irabaziko duen garrantziaz, orain kontrakoa iruditu arren, idazlearen jabego intelektuala azpimarratuagoa egongo delakoan gaude.

Digitalizazio prozesuaren eraginez, jabego intelektualaren inguruko eztabaida areagotu da. Zer gerta daiteke egile eskubideekin? Zer jarrera hartu beharko lukete egileek egoera berriaren aurrean?

Dagoeneko digitalizazio prozesuak abian daude mundu mailan (Google Books, Arrow, Europeana...) eta gure artean ere. Hortaz arduratzen diren nazioarteko elkarteak bada (Tilman Lüderrek zuzentzen duen Europar Batzordea,

Michael Healy-k kudeatutako Book Rights Registry, James Gleicken ardurapean dagoen Authors Guild...); eta gurea, Euskal Idazleen Elkarte, CEDROren bidez, horri buruz saiatzen da egoera behar bezala aztertzen, jarraitzen eta idazleen eskubideak bermatzen, jakina.

Tamalez, egun martxan dauden digitalizazio prozesu denek idazleen eskubideak bermatzeko indarrean dagoen Bernako hitzarmenari muzin egiten diote.

Legaren egokitzapena behar-beharrezkoa da, beraz. Bitartean, *de facto*, prozesuak aurrera doazen neurrian, sor daitzkeen helegiteei bidea eman ahal izateko besterik ez bada ere, EIEk bere bazkidetzari balizko eskubideak babesteko hitzarmen bat sinatzea gomendatu dio. Hori egin ezean, inposizioaren bitartez, digitalizazioak jabetza intelektuala desjabetu dezake eta obra ezagunak interes ezezagunen menpe utzi. Izan ere, ezaguera gizarteratzearen aitzakiaz, ezagutza bildumen monopolioa eta haren kudeaketa ultraliberal bezain merkantilista ari dira gailentzen jakintza arlo honetan.

Zertan eragingo die liburu elektronikoak euskal idazleei eta euskal liburuari?

Hala eta guztiz ere, digitalizazioaz ezin da, berez, ezkorra izan, nahiz eta Google Books bezalako egitasmoak susmagarriak diren. Baikorrak izatera behartuta gaude, zeren, honekin guztiarekin, egilearen, hau da, idazlearen irudiak gero eta garrantzi handiagoa eskuratuko du eta, hizkuntza gutxituen esparruan gainera, aukera berri asko irekiko dira. Digitalizazioaren erabilera maltzurak ez ditu, bada, teknologia horrek zabaltzen dituen bide berriak ilundu behar.¶

CAMARA DEL LIBRO DE EUSKADI EUSKADIKO LIBURU GANBARA (Banaketaz)

Liburu elektronikoaren agerpenak nola eragiten dio banaketari eta banaketara dedikatzen diren enpresei? Nola antolatuko da paperezko liburuen eta liburu digitalen banaketa? Irauterik izango al du ohiko banaketa-ereduak eraldaketarik egin gabe? Nola lako aldaketak egin beharko ditu: azpiegitura mailakoak, zerbitzu berriak eskainiz...?

Euskal Herrian, oraingoz esan daiteke liburu elektronikoak orokorrean ez duela eragin apartekorik izan. Gai horretaz asko hitz egiten den arren, oraindik gutxi dira irakurgailua erosi dutenak eta bertan irakur daitezkeen obrak ere mugatuak dira, bai kopuru aldetik bai obra horien gaurkotasun aldetik. Arrazoi horietaz gain, gaiari buruz ez jakiteak eta ohitura ezak zerikusia handia izan dute liburu elektronikoak liburuen komertzializazioaren barruan eragin nabarmenik ez izatean. Orain hiruzpalau urte lehen zurrumurruak zabaldu ziren liburu elektronikoaren inguruan; hala ere, iazko negu arte ez ziren irakurgailu horiek ezagutzera eman, eta esan daiteke ez dutela halako arrakastarik izan jendartean. Zalantzarik gabe, irakurgailu horiek pixkanaka beren lekua hartu eta beteko dute, enpresa garrantzitsu zenbaitek apustu handiak egin dituztenez berandu baino lehen ezarriko baitituzte.

Paperezko liburuen eta liburu digitalen banaketa aurreikustea zaila gertatzen da, ez da batere erraza etorkizunean horren antolaketa nolakoa izango den jakitea. Urte askotan ezarrita egon den sistemak jarraituko du, eta, ziurrenik, egun sektorean dauden interes eta ikuspuntu desberdinak aintzat hartuz, eztabaidatu eta bideratzen hasteko lehen urratsak ematen hasi beharko da.

Aurrez aipatu bi euskarri horietan (papera eta elektronikoa), bi dira inoiz aldatzen eta aldatuko ez diren aktoreak, idazlea eta irakurlea. Horietaz gain, egun paperezko liburuen unibertsoan mugitzen diren beste aktore batzuk daude, lehen urte hauetan egoera asko aldatuko ez dela usate dutenak: argialetxeak, banatzaileak eta liburu dendak. Epe motz-ertainera garbi dute bi euskarri horiek, paperezkoa zein digitala, normaltasun osoz elkarrekin biziko direla, eta bide horretan banatzaile eta liburu denden egiturak mantentzea ezinbestekoa eta beharrezkoa izango da.

Banatzaileek funtzio garrantzitsua betetzen dute paperezko liburuen banaketan; azken finean, bestela burutu ezingo litzaitekeen argialetxe eta liburu denden arteko zubi-lana egiten dute. Liburu digitalarekin funtzio bera bete beharko lukete.

Espainiako Estatuan 2008 urtean 80.000 titulu berri argitaratu zirela aintzat hartuz gero, horietatik %20 bakarrik bideratu ziren zuzenean argialetxeetatik liburu dendetara, eta ehuneko txikiagoa da liburu denden kopurura mugatuz gero. Aldiz, banatzaileak askoz ere titulu gehiago eta liburu denda gehiagotara heldu dira.

Autore batzuen lanak argitaratu bezain azkar saldu egiten dira, baina horiek gutxi dira, obra gehienak liburu dendan ikusmiran dagoen irakurle/erosleak ikusi eta irakurtzeko/erosteko gogoia pizten zaionean saltzen dira. Argialetxeek eta komunikabideek liburuak promozionatzeko ahalegin handiak egiten badituzte ere, titulu gehienak anonimatuaz geratzen dira eta salmentak eskasagoak izango lirateke liburu dendengatik ez balitz. Titulu horiek guztiak banatzaileak bideratzen ditu kulturaren zabaltasuna eta aniztasuna bermatzeko asmoz.

Azkenaldi honetan entzun izan da liburu digitalak zuzeneko bidea egingo duela, hau da, autoreak irakurle/eroslearen-gana zuzenean bitartekari guztiak saihestuz beteko duela. Hipotesi hori baztertu gabe, ez dugu uste hori bideragarria denik. Baliteke puntako idazle batzuek tankera horretako apustu baten alde egitea, baina hala izanda ere, salmentak gutxitu

gingo lirateke, oso eskaintza mugatua litzateke gaur egungo inplantazio erraldioen aurrean. Beste idazle askori zailagoa gertatuko litzaioke bide hori jarraitzea eta gehienei ezinezkoa. Egungo merkatuan, paperezko liburuaren unibertsoan alegia, idazle askok zailtasunak dituzte irakurle/eroslearengana iristeko, beraien obrak publiko zabalari ezagutzera emateko; beraz, liburu digitalarekin zailtasun horiek areagotu egingo lirateke. Unibertsoetik galaxia batera pasatzean, identifikazio arazoa gaindiezina litzateke, eta maiz entzun edota irakurri dugun moduan, ikusten ez dena ez da existitzen. Euskarazko produkzioan arazoa areagotuko litzateke.

Ikuspuntu berari eutsiz, argitaletxeek ere titulu puntualak zuzenean eskaintzeko aukerak sor ditzakete, baina ez du erraztasunik izango katalogoa bere osotasunean eskaintzeko, erosleri ezinezkoa gertatuko baitzaio argitaletxez argitaletxe berak gura duen obra bilatzea. Argitalpen guztiak edota gehienak izango dituen gune bakarra beharko litzateke, baina hori kasik ezinezkoa da, bakoitzak bere interesak baititu, kompetentzia handia da. Beraz, burutu ezinezkoa izango da.

Funtzio hori banatzaileek bete beharko lukete. Erreferentia izango den webgune bat «agregadore» indartsuekin sortu eta, gaur egun paperezko liburuekin egiten den moduan, argitaletxei erosi eta liburu dendei salduko liekeena, liburu dendek bere salmenta puntuan linkatuz erosle/irakurleei saltzeko.

Bestalde, normala litzateke denboraldi batean, liburu irakurle/erosle zenbaitek bietatik kontsumitzea, digitalaren kontsumitzaile berria izatea, baina aldi berean, paperezkoa erosten jarraitzea. Beraz, irakurle/erosle tipo hori liburu dendan sartzean bietakoak aurkituko ditu, batzuetan paperezkoa erosiko du eta bestetan digitala. Horregatik, epe motz-ertainera liburu dendek beti bete duten funtzioa betetzen jarraituko lukete, sektorean eman dezakeen eskaintzarik zabalena eman, modu ordenatu batean eta banatzailearen laguntzaz.

Aurreikuspenak horiek izan arren, esan daiteke epe ertain batera aldaketak handiak eta nabarmenak gerta daitezkeela.

Liburuaren sektorearekin gaur arte zerikusirik izan ez duten enpresa handi eta indartsuak hasiak dira merkatua «usaintzen», eta bestelako formulak eta sistema berriak inposatzera irits daitezke. Badago beste faktore garrantzitsu bat aipatzea merezi duena, paperezkoa kontsumitzen ez duen eta sareko (Internet...) kontsumitzailea den belaunaldi berri horrengana nola heldu asmatzea. Erronka itzela!¶